

چگونه تقوا، «فرج» می آفریند؟

علیرضا وکیل‌ی و نبرد‌های سنگین و طولانی، گاهی جست‌وجوی ما برای یافتن راه حل‌ها، تنها به بیرون از جبهه خودی معطوف می‌شود. اما رهبر حکیم و شهید ما در خطبه‌های ماندگار خویش، «کلید طلایی» گشایش در بن‌بست‌های فردی و اجتماعی را در درون خود انسان جست‌وجو می‌کردند. ایشان با نگاهی راهبردی تأکید می‌کردند که اگر ملت ایران، خواهان نصرت، هدایت و توفیق الهی در برابر ائتلاف دشمن است، این مسیر تنها از بزرگراه «تقوا» می‌گذرد.

قرآن کریم، دقیق‌ترین وعده پیروزی و خروج از بحران را به موضوع تقوا کرده است: «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا * وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ؛ و هر که تقوای الهی پیشه کند، خداوند راهی برای بیرون رفتن [از سختی‌ها] برای او قرار می‌دهد و از جایی که گمان نبرد، به او روزی می‌دهد.» (سوره طلاق، آیات ۲-۳).

این آیه مهم‌ترین چراغ راه برای عبور از گردنه‌های سخت است. طبق تبیین آن رهبر فرزانه، تقوا تنها یک امر اخلاقی فردی نیست، بلکه یک «معیار کار» اجتماعی است. در شرایط جنگی، تقوا یعنی پرهیز از شایعه‌سازی، دوری از جدال‌های تفرقه‌افکن، ترجیح دادن منافع ملی بر منافع شخصی و ایستادگی مخلصانه در کنار نیروهای مسلح.

طبق «تفسیرالمیزان»، تقوا باعث می‌شود که انسان از تنگناهای مادی و روانی که دشمن ایجاد کرده است، به سلامت عبور کند و به «مخرج» یا همان راه خروج عزتمندانه برسد و به تعبیر تفسیر نمونه، نصرت الهی پاداش آن‌هایی است که در اوج فشار، حریم خدا را حفظ می‌کنند. آن‌گاه است که خداوند، رزق پیروزی را از «حیث‌لایحسب» (از جایی که حتی در محاسبات نمی‌گنجد) به آن‌ها می‌بخشد.

تقوا در دوران نبرد، مانند «سیستم تصفیه دید» است؛ همان‌طور که در غبار جنگ، دید رزمندگان مختل می‌شود، تقوا باعث می‌شود غبار وسوسه‌های دشمن و ترس‌های واهی، کنار برود و «فرستنده و گیرنده» میان ما و پروردگار، پاک بماند.

در حصار تقوا شو، تا ز آسیب‌ها رهی

که این دژ محکم، پناه خلق در هر غوغاست

بیابیم با بازخوانی این رهنمود ارزشمند، تقوا را به «پدافند غیرعامل» خانه‌ها و میادین خود تبدیل کنیم. اگر نصرت و فرج می‌خواهیم، باید مراقب مرزهای ایمانمان باشیم. تقوا یعنی با وجود تمام فشارها، از جاده انصاف و وحدت خارج نشویم. هر گامی که با نیت خالص و برای رضای خدا برداشته شود، لریزه‌ای بر اندام مستکبران است. پیروزی نهایی، حق مسلم ملتی است که «تقوا» را فرمانده میدان اراده‌های خود قرار داده است.

کرامت و بخشندگی در کلام امیرالمؤمنین (ع)

احمد عدالتیان آغاز دهه کرامت با تولد بانویی هم‌زمان است که ویژگی کریم بودن و بخشندگی‌اش بسیار مورد توجه است؛ بانویی به نام حضرت فاطمه معصومه (س). زائر حضرت به امید اینکه با توسل به این بانوی کریمه به خواسته خود برسد، یا به حرم ایشان می‌گذارد.

ویژگی بخشندگی و سخاوت از موضوعاتی است که در کلام حضرت امیرمؤمنان (ع) در نهج البلاغه نیز بسیار به آن توجه شده است و در اینجا دو نمونه از آن مصادیق را مرور می‌کنیم.

امام علی (ع) سخاوت را که یکی از اصول اخلاقی است، باعث عزت و عزیز شدن خود فرد می‌داند و در خطبه ۱۲۶ می‌فرماید: «الْجُودُ تَزِيدُ فِي الْعِزِّ وَالْخِلْفُ تَزِيدُ فِي الذُّلِّ؛ سخاوت بر عزت می‌افزاید و بخل بر ذلت، یعنی وقتی خواسته کسی را برآورده می‌کنیم یا مالی به کسی می‌بخشیم، باعث می‌شود نزد آن شخص، اطرافیان و از همه مهم‌تر نزد خدای خویش، عزیزتر شویم. این ویژگی در جای دیگری از نهج البلاغه یعنی حکمت ۲۴۷ به شکل دیگری مطرح شده است و حضرت امیرمؤمنان (ع) در آنجا کرامت را از قرابت و خویشاوندی، سودمندتر دانسته‌اند و این‌گونه فرموده‌اند: «الْكِرَامُ أَغْطَفُ مِنَ الرِّجْمِ؛ سخاوت، بیش از خویشاوندی، در جلب محبت و عواطف اثر دارد».

در پایان یادآوری می‌کنیم که بخشندگی، فراتر از بخشش مادی، گشاده‌دستی و سخاوت روحی یک انسان است که بدون هیچ چشم‌داشتی، لبخند، مهر، وقت و داشته‌هایش را با دیگران تقسیم می‌کند. آید بخشنده هرگز منتظر مناسبت خاصی نمی‌ماند؛ او در اوج تنگ‌دستی نیز دستی باز و دلی پر از عطوفت دارد. چنین کسی نه تنها دارایی دیگران را کاهش نمی‌دهد، بلکه گرمی محبتش، سرمایه‌ای تمام‌نشدنی در دل‌ها می‌کارد.

رهبر شهید انقلاب در آینه خاطرات ایشان

چند جلد کتاب می‌شناسید که نامش، عدد باشد؟ کتاب «۱۳۱۸» گردآوری شده توسط علی احمد‌محرابی و منتشرشده ازسوی مرکز اسناد انقلاب اسلامی، از این دست آثار کم‌نظیر است. نامش، سال ولادت رهبر شهید انقلاب است و مخاطب با گشودن هر صفحه‌اش، قدم در سفری شگفت‌انگیز می‌گذارد؛ روایت زندگی آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای از سال ۱۳۱۸ تا بهار ۱۳۹۵.

این کتاب، خاطراتی نیست که با قصد تدوین نوشته‌های باشد، بلکه گلچینی از فرمایش‌های معظم‌له است که به مناسبت‌های گوناگون، در دل سخنانشان، جاری و به صورت خارخه بیان شده است. محرابی با جست‌وجویی دقیق در بیانات معظم‌له، این قطعات را گردآوری و برحسب موضوع و زمان، دسته‌بندی کرده است.

کتاب در ۹ فصل تنظیم شده است و از دوران کودکی و نوجوانی آغاز می‌شود؛ جایی که رهبر شهید انقلاب با بغض از مادر فقیدشان یاد می‌کنند، بانویی کنایه‌خوان، حافظ شناس، دارای صدایی خوش و آشنا با قرآن، مادری که برای فرزندان، آیات مربوط به زندگی پیامبران را شرح می‌داد و اشعاری می‌خواند که پس از نزدیک ۶۰ سال در خاطر ایشان زنده بود.

سپس کتاب به دوران طلبگی، مبارزات، ریاست جمهوری، دوران رهبری و در نهایت خاطراتی از امام خمینی (س) می‌رسد. هر فصل، پنجره‌ای تازه به شخصیتی چندبعدی است.

آنچه این اثر را متمایز می‌کند، صداقت و صمیمیت روایت است. خواننده نه با یک رهبر سیاسی، بلکه با انسانی رو به رو می‌شود که از مادرش، از درس خواندنش، از سال‌های مبارزه و از دیدارهایش با امام راحل (س) سخن می‌گوید.

کتاب «۱۳۱۸» را به تمام کسانی که می‌خوانند رهبرشان را بهتر بشناسند، پیشنهاد می‌کنیم؛ نه به زبان تبلیغات، بلکه به زبان خودشان.

روایت تازه‌ای از زندگی کریمه اهل بیت (ع)، حضرت فاطمه معصومه (س)

جانی که خرج امام غریب شد

گزارش

حسین ابراهیمی^(۱) در گفت‌وگوی تفصیلی با حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالمجید خرقانی، پژوهشگر تاریخ اسلام، نکات تازه‌ای درباره شخصیت حضرت فاطمه معصومه (س) مطرح شد.

به‌گفته این پژوهشگر، آن حضرت مصداق بارز آیه

«رَبِّیُّونَ» در قرآن کریم است؛ یعنی یارانی الهی که با ولایت محوری

و ولایت فقهی، پشتیبان رهبر الهی جامعه خود بودند. با اشاره

به آیه ۱۴۶ سوره آل عمران، می‌توان گفت حضرت معصومه (س)

در دوران سخت امامت امام‌رضا (ع)، ضمن همراه کردن شیعیان و

امام‌زادگان با تصمیم آن امام، یکی از سردمداران بیان فضایل

امیرالمؤمنین (ع) بودند و در نهایت با مهاجرت مجاهدانه

به قم، مرکزیتی دوباره در میان شیعیان ایجاد کردند. این

پژوهشگر همچنین با روایت «فاطمه»، به مقام روایی حضرت

فاطمه معصومه (س) اشاره و تأکید کرد که هستی و اعتبار این بانوی

بزرگوار اسلام در راه یاری امام زمانش خرج شد.

هارون برای موسای زمانه خود

خدای متعال در قرآن کریم و سوره مبارک آل عمران می‌فرماید: «وَأَكْبَرُ مِنْ نَبِيِّ قَاتِلِ نَعْمَةَ رَبِّیُّونَ كَثِیْرًا وَهَذَا لِمَا أَمَّا بَنَاهُمْ فِي سَبِیْلِ اللَّهِ وَ مَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا...»

این آیه شریف از یک قاعده مهم صحبت می‌کند؛ رهبران الهی در هر جامعه، هنگامی که به مبارزه علیه طواغیت و مستکبران زمانه خود می‌پردازند، باید و حتما عده‌ای از مؤمنان، این رهبران را یاری کنند تا در رسیدن به اهدافشان موفق شوند.

این عده، چگونه رهبر و امام جامعه را یاری می‌کنند؟

ویژگی اصلی این گروه براساس قرآن کریم و آیه ۲۳ سوره مائده، ولایت فقهی، ولایت مداری و ولایت محوری است و البته در این مسیر، دچار خستگی و ناامیدی و ترس هم نمی‌شوند. تبلور و مصداق بارز این آیه، در دوران امامت امام‌رضا (ع) وجود مبارک حضرت فاطمه معصومه (س) بود که برای یاری امام و برادر خود، قیام کرد و همچون هارون، برادر خود را در مقابل فرعون زمانه تنها نگذاشت.

یکی از ربیون بود

فاطمه معصومه (س) یکی از ربیون زمانه خود برای امام جامعه است که لحظه‌ای در یاری امام درنگ نکرد. همان‌طور که گفته شد، ربیون به دلیل ولایت فقهی و ولایت محوری، حرف و هدف امام را به خوبی فهمیده و درک کرده‌اند و در جامعه و میان مردم، همان سخن را برای مخاطبان خود با ادبیات‌های دیگر تبیین می‌کنند. ربیون* در واقع همان حلقه‌های میانی هستند که با مردم ارتباط می‌گیرند و در بین اقشار مختلف، حضور دارند و البته توان و ظرفیت دارند که جمعیتی از مردم را بعد از توجیه و تبیین با رهبر الهی جامعه همراه کنند. اگر کسی حتی اندکی با تاریخ زمانه فاطمه معصومه (س) آشنا باشد، به خوبی درمی‌یابد که آن حضرت در مدت عمر کوتاه خود، چگونه بسیاری از شیعیان و حتی امام‌زادگان را با خود برای یاری امام زمان خویش، همراه و هم‌مسیر کرد. * ربی و ربانی کسی است که پیوسته متوجه به خدا و مستقیم در راه خدا باشد (مردان خدا)

خصوصیت زمانه حضرت معصومه (س)

در آن زمانه سخت که خطر ترور و قتل روی سر تک‌تک مجبان و شیعیان یا تمام کسانی بود که برخلاف دستگاه طاغوت رفتار می‌کردند، حضرت فاطمه معصومه (س)، دو خط عملیاتی مهم را در پیش گرفت که البته هر دوی آن‌ها برای یک هدف واحد یعنی یاری دادن رهبر جامعه بود. خط اول، همراه کردن شیعیان و امام‌زادگان با تصمیم امام‌رضا (ع) و حضور در سرزمین فارس و خراسان؛ حال‌که بنا به ضرورت، تصمیم حضور در غربت بر امام تحمیل شده است. امام نباید در آن جایگاه نیز تنها باشد. خط دوم هم بیان فضایل امیرالمؤمنین علی (ع) در جامعه بود تا مرجعیت علمی و دینی اهل بیت (ع) در عنوان جانشینان برحق پیامبر اسلام (ص) به مردم یادآوری شود. در واقع باید بگوییم که یکی از سردمداران بیان فضایل امیرالمؤمنین (ع)، حضرت معصومه (س) است.

یکی از فاطمه‌ها!

در منابع روایی، روایت موثقی داریم که معروف به «حدیث فواطم» است، یعنی «فاطمه‌ها»، چون نام بیشتر روایان این روایت، «فاطمه» است.

در این روایت نورانی، آمده است که حضرت فاطمه (س)، دختر علی بن موسی‌الرضا (ع) می‌گوید: «حَدَّثَنِي عَمَّتِي فَاطِمَةُ بِنْتُ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ؛ دختر امام‌رضا (ع) که فاطمه نام دارد، می‌گوید عمه‌ام

حضرت فاطمه معصومه، یعنی دختر امام‌کاظم (ع)، نقل کرد

و گفت: «حَدَّثَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عمه من فاطمه،

دختر امام صادق (ع)، این‌طور نقل کرد که عمه‌ام فاطمه،

دختر امام باقر (ع)، این‌طور نقل کرد که عمه‌ام فاطمه، دختر

امام سجاد (ع)، این‌طور نقل کرد که فاطمه بنت‌الحسین (ع) که

در کربلا سیر (شد) این‌طور نقل کرد... اینجا استثنا تا حضرت

زینب کبری (س) نقل کرد؛ چون حضرت زینب کبری (س) پنج‌ساله

بود، ولی ماجرای فدک را گزارش کرده است. یکی از روایان مهم

خطبه فدکیه حضرت زهرا (س)، دخترشان زینب (س) است؛ خود

همین موضوع برای بیان عظمت حضرت زینب (س) کافی است؛

چون یک دختر حدود پنج‌ساله چنین خطبه مهمی را نقل

کرده است؛ او از حضرت فاطمه زهرا (س) نقل کرد در آن مجلسی که

انصار و مهاجرین را مورد خطاب شدید قرار داد که چرا سفارش

رسول خدا (ص) را فراموش کرده‌اید؟ حضرت زهرا (س) فرمودند:

«أَتَسْبِیْتُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ غَدِیرِ خُمٍ مِنْ كُنْتُمْ مَوْلَاةَ فَعَلِیْ مَوْلَاةٌ؟»

مرحوم علامه امینی هم در کتاب شریف «الغدیر»، این موضوع

را به صورت مفصل بیان کرده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین خرقانی،

حضرت فاطمه معصومه (س)

به هر جایی که تشریف می‌برد،

مبلغ امامت امام‌رضا (ع) بود.

آن‌هم در آن شرایطی که

خطرهایی زیادی

وجود داشت

عبدالرحمن خرقانی، حجت‌الاسلام والمسلمین

الگوی تمدن‌ساز دختر امروز

«حدیث منزلت» از طریق این بانوی محدثه به دست ما رسیده است. این نشان می‌دهد که زن مسلمان، نه تنها مصرف‌کننده معارف است، بلکه می‌تواند در خط مقدم انتقال و پاسداری از میراث فکری و اعتقادی نیز بایستد.

اما مهم‌ترین فصلی که شخصیت فاطمه معصومه (ع) را به الگوی سیاسی و اجتماعی بدل می‌کند، سفر پرمخاطره و تاریخی‌شان به ایران است. این هجرت سخت در آن روزگار پرمحن، اقدامی صرفاً احساسی برای دیدار برادر نبود، بلکه حرکتی آگاهانه و تمدنی در

امتداد جهاد تبیین امام‌رضا (ع) بود. در روزگاری که مأمون عباسی با ترندهای سیاسی و رسانه‌ای، در پی تحریف جایگاه امامت و به حاشیه راندن جریان تشیع بود، حرکت حضرت معصومه (س) به سوی مرو، مهر تأییدی بر حقانیت امام‌رضا (ع) و گامی بلند برای روشنگری افکار عمومی و جلب حمایت

شیعیان ایران بود. همین نقش مؤثر سیاسی و اجتماعی باعث شد که حکومت عباسی از این کاروان احساس

خطر جدی کند. نقل‌ها حاکی از آن است که مأموران حکومتی در سواه به کاروان حضرت حمله کردند، جمعی از شیعیان همراه را به شهادت رساندند و بنا بر برخی گزارش‌ها، ضرباتی نیز به پیکر شریف حضرت معصومه (س) وارد آوردند. این ماجرا به روشنی ثابت می‌کند که یک زن بایصیرت و شجاع، در حمایت از امام جامعه و پیشبرد اهداف سیاسی و اجتماعی، می‌تواند نقش محوری و تأثیرگذار داشته باشد و به هیچ‌وجه نباید خود را از این تکلیف، معاف بداند.

حضرت معصومه (س) با آن کمالات فراوان، شخصیت یگانه و مقام شفاعت عظمی، الگوی تمام عیار دختر مسلمان ایرانی است؛ بانویی که آموختن را در کودکی آغاز کرد، راهی حدیث شد و در جوانی برای دفاع از حریم ولایت، جان بر کف گرفت و هجرت کرد. امروز دختران ما نیز با تاسی به ایشان، باید در تکمیل شخصیت علمی، تقویت هویت اجتماعی و افزایش بصیرت سیاسی خود مردانند. باشد که با الگوگیری از این خاندان پاک، شفاعت حضرت فاطمه معصومه (س) شامل حال همه ما شود، ان‌شاء‌الله!

دهه کرامت